

Bydlení v pravěku

Předpokládá se, že lidé nejdříve bydleli v jeskyních...

Předpokládá se, že lidé nejdříve bydleli v jeskyních, kde v určitých vzdálenostech od vstupů dochází alespoň k částečnému vyrovnávání teplot v zimě i v létě. I v jeskyních však v posledních tisíciletích doby ledové stavěli jednoduché příbytky. Jenomže paleolitičtí lovci potřebovali sídlit co nejbliže trasám, kudy se ubírala stáda velké zvěře a ne všude se vyskytovaly jeskyně. Proto svá sídliště stavěli na otevřených místech, případně s využitím terénu jako přirozené ochrany. Za období zhruba 70 tisíc let na takových místech budovali příbytky většinou stanové s dřevěnou konstrukcí, případně i z dlouhých zvířecích kostí, ponejvíc kryté hrubými kůžemi. Objekty byly zahlobené do 1 m, obklopené kameny a valem z nahrnuté hlíny. Uvnitř obydli se nacházela ohniště. Rozlehlejší stavby, např. o půdorysném oválu 15 x 9 m (Dolní Věstonice), mívaly více ohnišť. Ohně zakládali i kolem sídlišť jako ochranu před dravou zvěří, kterou lákaly táborové pachy a zbytky jídel. Tento typ obydlí se zachoval u mezolitického obyvatelstva, které zůstalo ve střední Evropě po ústupu ledovců a po velmi zdoluhavém postupném šíření rostlinstva a zvířeny. Ve stanových obydlích žily ještě lovecké rody v době, když na naše území přišli první neolitičtí zemědělci z jihovýchodu.

„...Temně šedivá vápencová skála se tyčila nad objemnými chlupatými stany, sešitými ze zvířecích kůží, a hrubou klecí s mladým medvědem. Poletující vrány vyplašily dvojici strak, které se s křikem snesly nad stany, kde zakroužily a vznesly se do objemné koruny dubu a tam se ztratily zkoumavému zraku vysokého statného muže, oděného v kožešinách. Byl to sám velký čongta Avačlan, první z místního klanu Ravhšů, lesních lidí, jejichž dávní předkové se spřiznili s vlky. Ještě se ohlédl po vránách, z nichž některé posedaly do puklin ve skále, jiné na křoviny, jakoby vyrůstající odněkud z nitra skály, více jich však stále poletovalo sem tam. Něco se mu na tom úkazu nelíbilo. Něco mu vadilo. Tím spíš, že jeho dcera odešla daleko na poledne.

Z nejbližšího stanu vyběhly malé děti a s pištěním odběhly do křovin, odkud pak slyšel jenom jejich výskot a smích. Několik žen u planoucího ohně sdíralo kůže ostrými pazourky a zdrsňnými kameny. Nedaleko nich stojí mladý lovec, který se opírá o harpunu, jaká se mezi Ravhši používá od dávných věků...” (Jan Padych: Čas vlků)

Neolitičtí zemědělci, kteří přišli na naše území někdy před 7 tisíci lety, si stavěli velké domy, dlouhé až 40 m, široké až 7 m a vysoké někdy až 5 m. Chalupy měly v zásadě obdélníkový půdorys a jejich konstrukce byla dřevěná. Nosné kůly zaráželi do vykopaných jam nebo vyhloubených žlabů. Stěny mezi kůly většinou vplétali proutím a pak vně i zevnitř omazávali hlínou smíšenou s plevami. Střechy byly sedlové, většinou pokryté slámou. Vnitřní prostor domů byl předělovali příčkami na samostatné kóje se samostatnými chody zvenčí. Má se za to, že každou kóji obývala jedna madam se svojí rodinou.

„...V mírném svahu už vidí dům svých žen. Pod ohromnou střechou z rákosů a trav ještě stěny svítí novým nátěrem, zatím ještě běloučkým, bez šmouh a pavučin. Až to v tom šeru oči táhne. Rohatá býčí lebka na štítu domu vyhlíží rázně.

V záři ohně, mezi malinovými a lískovými keři, zahlédl několik dětí, zrovna k nim přichází tenoučka Chmiva, jeho nejmladší žena, a rozdává jim pečivo z pletené ošatky. Děti si berou a rozbíhají se...” (Jan Padych: Čas vlků)

„...Do domu svých žen přišel, když už všichni spali. Ještě dohořívala olejová lampa ve tvaru kostky, zavěšená u stropu necelé dva kroky za otočnými dvířky. Rozhrnul závěs a vešel do jizby, kde obvykle přespával úplně sám. Jeho lavice zela prázdnotou. Sňal z kolíku kožešiny, něco na přikrytí a něco pod hlavu. Uvědomil si, že nevečeřel, vlastně ani neměl kdy. Aspoň něco z bukvicové či hrachové mouky kdyby bylo.

Ale asi se bude muset obejít bez jídla, pro tuto noc určitě. Usne hladový. Bratři mají sud březové šťávy, zředěné vodou, avšak drží ho ukrytý kdo ví kde. Možná ho zahrabali v křoví. Nápoj by nejraději nechali vykvasit, aby se spolu mohli opíjet. Snad by našel i vědro mléka, ale musel by vyrušit kdekoho ze spaní. To nechce. Půjde tedy spát navíc ještě žíznivý.

Najednou se otočí dvířka v obtlíku. Závěs se napne a rozevře. Čarš se vleže prudce obrátí.

Před ním se doslova zjeví útlá silueta ve splývavé bělostné blůze, vlasy volně spuštěné.

Chmiva! Jeho nejmladší žena. Jediná, kterou ze svých žen opravdu chce..." (Jan Padych: Čas vlků)

Jako v kterémkoliv jiném období pravěku, i v neolitu se vyskytla řada zvláštností, lišících se od obvyklých způsobů bydlení. Jednou z nich je bezpochyby obývání prostor jeskyně Domica, největší ve Slovenském krasu (chodby přes 5 km, navazují na rozsáhlejší komplex asi 25 km na území Maďarska). Domicu po delší období obývali zřejmě pastevci koz a ovcí, kteří zde žili zřejmě většinou v zimě a praktikovali řemesla na špičkové úrovni (především opracování obsidiánu, pazourku a hrnčířství). Tehdy dostupné jeskynní prostory působily velmi mysteriózně, zejména puklina ve tvaru ohromného ženského pohlaví, schůdky k říčce, dnes nazývané Styx, příznačně ve smyslu dávných představ o pouti do říše mrtvých. Jsou zde i další důvody, kvůli nimž se Domica považuje (zřejmě právem) za středisko dávného kultu, snad obdoba pozdější velmi slavné delfské věštírny v dalekém Řecku. Jeskyně byla opuštěna náhle, zřejmě po závalu vchodu. Ale dlouhodobý život v podzemní jeskyni mohl vést k legendám o Troglodytech, lidech obývajících podzemí, i o Agartě, tajuplné podzemní krajině.

V dalším období pravěku se stavěly už menší domy, než v neolitu, spíše chaty, ale technika stavby zůstávala obdobná. Kůly, spletené proutí omazané hlínou s plevami, tzv. mazanicí, omítky dokonce i vápenné, atd. Podlahy někdy sypané drobnými kameny, proutěné rohože atd. Obydlí někdy zahlubovali více či méně. Podle toho polozemnice nebo i zemnice (zemljanky) zcela zahloubené. Stavěli i srubové stavby, ty byly povrchové, stavěné na rám, břevna položená na zemi a na nich se budovaly opěrné kůly a sloupy.

Domy náčelníků a jejich rodin se zprvu jen stěží rozeznají od obydlí ostatních příslušníků klanů, avšak jejich vybavení se každopádně lišilo velmi znatelně. Jedna z výjimek je stavba z halštatského Molpíru na jihozápadním Slovensku (začátek doby železné), kterou lze bez nadsázky nazvat skutečným palácem. Jednalo se o kamenný dům s hlavní budovou o půdorysu 10 x 5 m, k ní přiléhala dvě rozvírající se křídla o délce 10 m. Tento palác, vévodící rozlehlému a skvěle opevněnému hradišti bezpochyby patřil vládci ohromného území. Palác byl důkladně rozmetán, zřejmě po dobytí Molpíru nepřáteli (možná Skythy?). Spekuluje se také o sociálním povstání, vedeném s nesmírnou zarputilostí. Z vybavení paláce se nic nenašlo. Jako příklad toho, jak to mohlo vypadat uvnitř, si uvedeme ukázkou z románu.

„...Prošli několika začmoudlými síněmi, osvětlenými visícími olejovými lampičkami a loučemi, vetknutými do krbů ve stěnách nad širokými miskami s vodou. Potkávali přitom samé ženy s přilbami a koženými halenami s plíšky. Nakonec došli do poněkud prostrannější, pestřejší a více osvětlené síně, kde na jakýchsi vkusně vyřezávaných lůžkách ležely postavy dvou žen a jednoho muže, ve kterém Kalanis hned poznal svého otce karhise Karkanise, ačkoliv na sobě měl pestrý červený oděv, prošíváný zlatými nitěmi, a nikoliv kožešiny, ve kterých ho předtím vídal.

"Pojď dál, Kalanisi!" ozval se hlas, který patřil Kancíze ležící na lůžku hned vedle otce.

"A ulož se tam," ukázal otec k lůžku, na němž si hověla ne příliš oděná Čilpana, která mu vedle sebe ochotně udělala místo.

"Vítáme tě do našeho rodu, Kalanisi!" pronesla Kancíza, když se vedle její dcery pokládal do měkkých vlněných houní a příkrývek. "Už brzy budeš mít možnost dokázat, že patříš k nám."

"To si myslím, že patří!" prohodil otec a objal Kancízina holá ramena, krytá jenom zlatými řetězy a řemínky s ozdobnými přívěšky.

Kancíza pokrčila rameny, jako by se svým mužem příliš nesouhlasila: "Žil přece v Gorinu."

"Ale také u sevly!" nedal se otec.

"A teď ho máme u nás," zašilhala po něm Čilpana, přičemž si uvědomil, jaká příjemná vůně z ní sálá kolem. To jistě použila některou z voňavek, které sem cizí kupci přivázejí zdaleka a chtějí za docela maličkou nádobku celá stáda koní a krav. Kalanis dobře ví, že tahle voňavá ženská může mít takovýchto plných nádobek docela hezkou řadu. Je přece Kancízinou dcerou, takže nemusí nosit mezi ňadry obyčejnou voničku s bylinami a pryskyřicemi jako holky z Gorinu nebo Dysenu, když chtějí zapůsobit na kluky nebo jenom zakrýt svoji nedbalost, když se nestihly jít vyšplouchat do potoka za osadou.

Do místnosti vstoupila jedna z mladinkých a útlých dívek a z kotlíku s pivem začala naběračkou z bronzového plechu nabírat do bronzových rohů zpěněný nápoj. Postupně ho podávala ležícím, napřed samozřejmě Kancíze, pak Karkanisovi, Čilpaně a Kalanisovi.

Ještě před napitím neopomněli odstříknout pár kapek piva na zem, což bylo jakýmsi samozřejmým projevem slušnosti a úcty k Matce Vludě, Kancízině velké bohyni..." (Jan

Padych: Z pravěkých ság – Nesmrtelný)

A k tomu ještě příklad, jak mohl na troufalého vetřelce působit pohled na ženskou osadu, kam muži nesměli.

„...Nedaleko za varovnou hranicí mu stačilo poodhrnout příkře spadající větev přestárlého dubu a ukázala se mu travnatá mýtina s malou osadou. Chatrče byly napůl zapuštěné v zemi, proutěné stěny pokrývala směs bláta, všelijaké řezanky a jiného pojiva, na střeších ležela vrstva slámy. Nikde však neviděl žádný plot, žádnou ohradu. Osada byla obkroužena jenom jakýmsi pomyslným příkopem, jenom brázdou, vyrytou hákem na orání plužin. Nad osadou čněl do značné výšky májový strom, bříza s téměř sloupnutým kmenem a větvemi, ponechanými jenom poblíž samotného vršku. Na větvích a větvičkách, které zůstaly zachovány, vlály a třepotaly se dlouhé mašle a cáry látek. Všechno bylo opět červené, což jenom potvrzovalo, že jde o zvláštní místo. Zároveň to mělo působit jako poslední varování, kdyby přece jenom některý muž nedbal předchozích znamení. Jak si Kalanis všiml, posvátný strom byl zapuštěn do země těsně vedle dlouhého domu, táhnoucího se téměř středem osady. Říká se, že v této osadě se ani nůž nesmí nazývat nožem, nýbrž třeba čepelí, neboť na tomto posvátném místě se všechno musí vyslovovat jenom v ženském rodě. Kdyby ho tu některá z bab, strážkyň starých pořádků, třeba jenom spatřila, může se domýšlet, co by asi následovalo..." (Jan Padych: Z pravěkých ság)

A takto mohla vypadat osada významného klanu na konci doby bronzové.

„...Gorinská osada je samozřejmě podstatně větší než malá ženská osada, kde si dnes dovolil takovou ztřeštěnost. Jsou tu nachlup stejná obydlí. Je jich tu však mnohem víc. Prošel mezi chatami s nízkými střešami a ocitl se na nepříliš rozlehlé návsi před dvěma dlouhými sruby pod strážní věží a posvátným májovým stromem. Sousedé se zde srotili, někteří pozorně naslouchali, co jim shora povídá Pakpacolis, jiní nahlíželi do tmavých dveří, kam pak vcházeli a odnášeli si odtamtud meče a oštěpy s bronzovými listy..." (Jan Padych: Z pravěkých ság – Nesmrtelný)

A abychom nezapomněli ani na obydlí pastevců od východu, kteří tu a tam podnikali své nájezdy proti údajně pokojnému zemědělskému obyvatelstvu. Příchod pasteveckého lidu s bojovými sekeromlaty v eneolitu byl oproti pozdějším „návštěvám“ ještě poměrně pokojný:

„...Zpět do tábora pasteveckého klanu Kerdžů se Mesla připlížila před svítáním, když všichni ještě spali.

Ze psů neměla strach, se všemi jakžtakž vycházela. Dobře věděla jak na ně, dokonce i na smečku svého muže, ačkoliv u ní si nikdy nebyla zcela jistá. Žádný ze psů, na které narazila, ani neštěknul, většinou ji vítali vrtěním ocasů kromě těch, kteří se ještě třásli po večerní bouři.

Vplížila se do své proutěné jurty, obložené promaštěnou plstí. Sevlékla dosud mokrý oděv a pověsila. Kůže se jistě zdrcne a šaty už nepoužije. Ale co, vůbec nelituje! Jako Chedova žena má oděvů dostatek.

Hbitě se vrhla do svého lůžka a zavrtala se pod přikrývky, aby předstírala spánek. Po té úžasné noci se jí spát opravdu nechtělo. Měla pořád před očima toho skvělého muže. Už nějaký ten čas si ho vyhlížela, až konečně se odhodlala.....

.....Vyhlédla z jurty skrz korálky mezi hrubými závěsy. U temných okrouhlých jurt, připomínajících mohyly, se něco děje. Větší shluk lidí! Sbíhají se muži i několik starších žen, nejvíc však pobíhají děti a psi. A všichni jsou v dobrém rozmaru, pokřikují a někoho vychvalují.

Hbitě se ošplouchala odstátou vodou ze štoudve a natáhla si na tělo blůzu a zástěry jednu po druhé. Zahalila si hlavu šátkem a zauzčila ho nad čelem. Navázala si krpce řemínky kolem kotníků a vyběhla ven z jurty.

Sousedé v dobrém rozmaru pokřikovali po sobě navzájem a hlavně zvedali paže na pozdrav mladému muži, oděnému v chlupatých kožešinách, jehož jméno Phorta, Zloděj prasat, poukazovalo na to, čím si své čestné jméno zasloužil. Také teď se naparoval nad tmavým vepříkem se světlejšími pruhy, kterého táhl za nohu, když ten se vzpouzel, nadmíru vydešený tou spoustou lidí i jejich křikem.

Což o to, hořce se ušklíbla Mesla. Krást Kerdžové vždycky uměli, vždyť ukradli i ji ještě maličkou...(Jan Padych, z konceptů)

A jaké bylo vybavení uvnitř? Zachovalo se toho velice málo, pouze výrobky z kovu a keramiky, spíše jen střepy (odhadem 1,5-5% věcí z původní materiální kultury). Mnoho předmětů bylo nepochybně ze dřeva. Třeba lavice na spaní, truhlice a kadluby, ale i všelijaké nádoby, kuchyňské náčiní, vidlice, lžice a naběračky (i z keramiky). Co mohli, upletli si z proutí nebo z lubů. Hodně vyráběli z keramiky, nádoby i sošky, přesleny, atd. Kdeco si zhotovili z textilu, dokázali i plést. Pěstovali nejenom len, používali třeba i kopřivy i další vláknité rostliny. Časté byly tkaniny z vlny. Barvení látek nebylo nic výjimečného díky snadno dostupným přírodním barvivům. Předpokládají se i korálkové závěsy, někdy z hodně velkých barevných korálů z keramiky nebo i ze dřeva. Už pro nejstarších obydlí se dá předpokládat situování základních prvků, známých z tradic lidové architektury (zejména svatý kout), pokud to prostor dovozoval. Křesla a stoličky měli spíše k vyjádření společenského postavení, než pro běžné sezení. Ohniště umísťovali často před obydlí, také uvnitř. Používali i hliněné pece. Život trávili většinou venku, podle počasí. Podlahy někdy pokrývali proutěnými rohožemi, někdy sypali barevným pískem. Velmi starý je i způsob dvou barevně odlišných vrstev omítky, do nichž ještě za mokra hospodyně svými prsty vyrývaly ozdobné vzory, možná i dekorace známé z dochovaných nádob (to dnes už nikdo nepozná). Ale jedno je víc než jisté. Lidé si odjakživa přizpůsobovali svůj domov podle svých představ i přání.

A hodně záleželo především na vzájemných vztazích.

S postupným navyšováním společenských rozdílů se v obydlích významnějších jedinců a jejich rodin nacházelo víc luxusnějších předmětů, než v obydlích níže postavených rodin. To je nejpatrnější v závěru pravěku, zejména v době halštatské.

Zpracováno pro WWW.PADYCHBOOKS.COM

Zdroj: Jan Padych: Pravěké ženy a jejich velké tajemství

V sekci E-KNIHY jsme vydali novinku - šestidílný fantasy román pod souhrnným názvem „Prastará tajemství“. Dobrodružný a mysteriózní příběh byl zasazen do doby halštatské. Autor Jan Padych zde uplatnil některé historické události a kulturní reálie z této epochy.

Úvodní díl poskytujeme **ZDARMA** ke stažení ZDE:

<http://www.padychbooks.com/volne-ke-stazeni-knihy/prastara-tajemstvi-1.dil-syn-vyznamneho>

Ostatní díly lze koupit na našem eshopu ZDE:

<http://www.padychbooks.com/eshop>

Autor článku Padych, článek byl napsán 30.1.2013 19:55.

URL článku: <http://padychbooks.com/clanky/bydleni-v-praveku>.